

MAGYAR SZEMLE

1934 NOVEMBER

XXII. KÖTET 3. (87.) SZÁM

PAX HUNGARICA

A MAGYAR FELVILÁGOSÍTÓ MUNKA a külföldön valósággal sziszifuszi feladattal áll szemben és nem csoda, ha ezt a feladatot még sok részletsiker dacára a maga egészében nem oldhatta meg. Tényállításokat tényekkel, adatokkal meg lehet cáfolni, ámde a külföldnek rólunk alkotott véleménye nem adatokból tevődik össze. Adatok voltaképp nem érdeklik a nyájas olvasót, azokat azonnal elfelejti. Ami őt befolyásolja, az valami, ami minden adatnál mélyebb s amire az adatok csak felületesen tapadnak. Ez egy lelki kép, egy vízió, amelyet adatok nem módosíthatnak, mert ami véle ellentétben van, az a szemlélőnek lelki világából úgyis kipereg.

Ez a kép, amellyel szemben állunk, egy apokaliptikus lovasnak az alakja: a honfoglaló magyarnak ijesztő lovasalakja, úgy amint az az egykori jámbor keresztény népek rémült fantáziájában megjelent, hogy ott mélyen meg is ragadjon. Idővel ez a kép, igaz, módosult, finomult: lassan átformálódott egy barbár díszruhás, gögös keleti nagy úrnak alakjává, aki azonban még mindig fegyveresen és magas lóhátról, kemény ököllel uralkodik a hatalma alá tiport szolganépeken.

Hosszú idő óta figyelem, hogyan jelenik meg a magyarság történeti képe még komoly, művelt és tárgyilagos idegen író munkáiban is. Íme: egy harcias, nomád horda ezer évvel ezelőtt belovagolt a Vereckei-hágón a Kárpátok medencéjébe és kegyetlenül leigázta az itt élő békés és politikailag tehetetlen szláv és román „öslakosságot“. A Középdunánál, ahol legnagyobb tömegben települt, idővel magábaolvasztotta az alávetett szolgáló népeket, de ezenkívül is tekintélyes területeket szállott meg, ahol mindig csak úgy élt, mint uralkodó törpe kisebbség: katona, tisztviselő, földbirtokos; holott a bennszülött lakosság jobbágy sorban gömyedezett kemény igája alatt. Ez volt az az „ezeréves igazságtalanság“, amelynek végül a trianoni béke véget vetett. Igaz, teszi hozzá a tárgyilagos és jóindulatú szemlélő, hogy a trianoni béke némileg elvetette a sulykot és a régi igazságtalanság helyébe újakat hozott: ámde ezek csekélyek azokhoz képest, amiket jóvátett...

Íme a klisé, amellyel szembenállunk. A szociológia gyermekéveiben divatos volt azt hirdetni, hogy minden államalakulás erőszakos uralkodó kisebbségek, harcias „fajok“ uralmát jelenti jámbor és békés, de politikailag tehetetlen többségi népek felett. Eszerint az arisztokráciák mindenütt más „fajúak“ volnának, mint maga a nép.

Nyelvileg azonban asszimilálódtak egymáshoz az idők folyamán s ilyenformán a demokratikus átalakulások korában általában nem nemzetiségi küzdelem folyt le, hanem osztályharc: elnyomott nép és uralkodó rétegek között. Egyedül a magyar és a török nemzet esetében lett egyértelmű a demokráciáért vívott küzdelem uralkodó nemzetiségek elleni harccal. Eszerint Magyarország megcsonkítása és feldarabolása jogos volt, mert a demokrácia szent nevében történt.

Mondottuk, az egész elmélet a szociológia gyermekbetegségei közé tartozik, a tudomány régen túlhaladt rajta. A történelem nem ismer galvanizált uralkodó rétegeket: abban az „elitek cirkulációja” a szabály, amelyet Pareto modern szociológiai iskolája már alapos konkrét tanulmányokkal igazolt. De amint az „úri” rétegek tegnapi bútorait és ízlését ma megtaláljuk a „nép” körébe leszállva, úgy lesz abból, ami tegnap „tudomány” volt, ma „publicisztika” és politikai közfelfogás. Magyarországot tehát a múlt egy elméleti divatja nevében darabolták szét Trianonban. S így lett az „ezeréves elnyomás” együgyű meséje nemzetközi jogi kategória.

A VALÓSÁG PEDIG AZ, hogy Magyarország politikai szerkezete soha és semmikor nem jelentette egy népfajnak, a magyarnak uralmát idegen népek felett. A legenda keletkezésében mégsem vagyunk egészen ártatlanok. Mert saját politikai közfelfogásunk, publicisztikánk, sőt iskolai történettanításunk is a legújabb ideig gyermekesen tetszelegve ragaszkodott a hősi lovagkor és a katonai hódítás dicsőségének virágkorában keletkezett krónikás mesékhez, amelyek a magyar honfoglalást véres és diadalmas hadjáratnak szerették rajzolni, gyönyörködve a magyarok harci dicsőségében, amelyet képzelt hatalmas túlerők felett juttattak olcsó diadalhoz.

Ma már tisztában vagyunk azzal, hogy a magyar honfoglalók részben gyéren s politikai összefüggés nélküli népek által lakott, nagyobb részt pedig teljesen lakatlan területeket vettek birtokukba. Tudjuk, hogy a birtoklás gerincében a magyar települő nép kezdettől fogva többségben volt s hogy máskülönben nyelve sohasem vált volna uralkodóvá. Tudjuk azt is, hogy a perifériákon sem idegen népekre ült rá a magyar mint katona, tisztviselő vagy földbirtokos, hanem hogy e területek benépesítésében ősfoglaló tömegekkel vett részt, ha mindjárt korán keveredve is kívülről települő idegen népekkel. Tudjuk végül azt is, hogy míg a „politikai magyar nemzet” uralkodó rétegei az egész történelem folyamán számolatlanul vették át és olvasztották magukba a legkülönbözőbb idegen „fajú” elemeket: a francia és olasz lovagot, a német hospest, a szláv soltész és a vlach kenézt — ugyanakkor a szabad magyar Ősfoglaló „urak” utódai ezrével süllyedtek el a jobbágyságnak szolgáló rétegeiben.

Magyarország politikai szerkezete nem egy népnek más népek fölötti uralmán alapult, hanem egy civilizációs eszmén: a nyugati kultúra határán fekvő egységes földrajzi területet, a Kárpátok medencéjét egy nyugati szellemű keresztény királyság politikai abroncsaiba fogni. Az uralom stílusa az államalapítás idején éppúgy, mint a középkori civilizáció egységének egész ideje alatt, nem „nemzeti”, hanem

nyugati „keresztény“, azaz kozmopolita. És Magyarországot nem azért hívják így, mert magyarok uralkodtak fölötte, hanem azért, mert népének túlnyomó nagy többsége, egészen a XVIII. századig magyar volt. S a különböző, talán többségükben is idegen eredetű főpapok és főurak, akik az országot a középkoron át kormányozták, — amikor minden új király, sőt királyné kíséretében egy egész „Gefolgschaft“ jelent meg idegen lovagokból, klerikusokból és artifexekből —, azért magyarosodott el, mert a nép, amely közt élt, magyar volt.

Kétségtelen azonban, hogy a Magyarországon úrrá lett nyugati civilizáció maga is átment egy bizonyos szellemi asszimiláción. Magyar jelleme lett azáltal, hogy felvette magába a szabad nép, az „una eademque libertas“ eszméjét, amely, noha csak egy későbbi kor formulázza meg, kétségkívül eredeti magyar inspirációból, az ösfoglaló magyar nép szabadságának, a királyi szervezettel szembenálló sajátos függetlenségének hagyományából oltódott bele a magyar állam véreibe. A királyi vármegyékbe fokozatosan beözönlő szabad magyarok befolyása tette azokat idővel „nemesi vármegyékké“, azaz amolyan miniatűr respublikákká; és a szabad paraszttömegek — a magyar „nemesség“ nagy többségében mindig csak szabad paraszt — ilyen szervezeti megerősödése lett a legfőbb akadályává annak, hogy Magyarországon is megvalósuljon a „területi uralom“ (Territorialherrschaft), mint a német államokban, vagy hogy a feudalizmus Magyarországon is egy keskeny nagybirtokos réteg uralmát honosítsa meg, mint pl. Csehországban.

Ez a szintézis: a Kárpátok medencéjének, mint természetes élet-egységnek egyetlen politikai keretbe való foglalása s ennek a területi impériumnak a magyar szabadságeszmével való kitöltése: ez a „magyar állameszme“, nem pedig egy népnek uralma más népek felett. S ha ezt az eszmét a „Pax Hungarica“ formájában értelmezzük, tudatosan fordulunk a nagy római példakép felé.

Tudjuk, hogy a Kárpát-medencének egyetlen impériumba való foglalása, amit tartósan csak a magyar államalapítás valósított meg, legegyszerűbben egy nagy rómainak, katonának és bölcsnek, Marcus Aureliusnak eszméje volt. Megvalósítása talán századokkal hosszabbítható volna meg a „nyugat“ római birodalom életét. S amint a római birodalom világhuralma sem lehetett másként, csupán civilizációja szellemében, egy maroknyi nép uralma rengeteg idegen ország felett, ugyanúgy a Pax Hungarica, a magyar civilizáció eszméje volt az, amely az idők folyamán szolgálatába állította számos, a Kárpátok ölében élő vagy ide bevándorolt „idegen“, azaz nem-magyar népnek vérének és génuszát, hogy itt a civilizált, keresztény életnek és a nyugati kultúrának virágzó keretét és erős végvárát teremtesse meg. Amint a római birodalom és civilizáció előharcosai, védői és újjáépítői gyanánt idővel afrikai, hiszpán, illír, sőt germán „barbárok“ léptek a római „patres conscripti“ ivadékaik helyébe: ugyanúgy látjuk itt a magyar civilizációért küzdő nagy nevek sorában a francia Anjou királyokat s vlach kenézfiút, Hunyadi, az olasz Capistranot, a horvát Utyesenovicsot és Zrínyieket. Ezért a civilizációért küzdöttek 1848—49-ben

német, szerb, ír és lengyel szabadsághősök, akiknek olyika egy hangot sem tudott magyarul: ezt ünnepelték egzaltált lírai hangon a modern világnak olyan szellemei, mint a német Heine, a francia Reclus, az angol Matthew Arnold. S a híres epigramm, melynek hetvenkedő hangját annyi „puritán“ megbotránkozás vetette már szemünkre: „Extra Hungariam non est vita..tudjuk: egy XV. századbeli olasz neoplatonikustól, Coelius Rhodiginustól ered.

Ennek az egységes kárpátalji civilizációnak védő kebelében békésen és testvériesen élt egymás mellett, kiki szellemében, hitében és szokásaiban: a magyar és tót földművelő, a vlach hegyi pásztor, a német polgár, a szerb, görög és örmény kereskedő. És minden népnek megvolt a maga autochton vezető rétege. Az „urak“ a legkevésbé sem voltak mind született magyarok, noha igaz, hogy azok, akik magasabbra emelkedtek a társadalmi ranglétrán, rendszerint a magyar nyelvet is megtanulták, akármi volt is az anyanyelvük. Magyar lévén az ország karaktere és többségi népe, azok, akik társadalmi rangjuknál vagy országnagyi méltóságuknál fogva állandóan befolytak az ország ügyeinek intézésébe, nem nélkülözhatték a magyar nyelv ismeretét.

A TRIANONI ROMBOLÁS előzményei nem is ezerévesek. Annak alapjait a XVIII. század két nagy mozzanata rakta le: a törökdhült magyar felvidék feltöltődése a szomszédból beözönlő népekkel és a nacionalizmus térhódítása. A nacionalizmus elméletének lényegét abban fejezhetjük ki, hogy az felforgatja az „ország“ és „nép“ régebbi relációit. Eredetileg a „nép“ az „ország“ — földrajzi—történeti egység — lakóit jelentette: ezentúl az „ország“ azt a területet jelenti, amelyen egy „nép“ — etnikus egység — lakik. Az eredeti rendnek ez a felforgatása természetszerűen centrifugális erőket váltott ki Magyarországot talajából, amelyen különböző népek ezideig békésen megfértek egymással. Ezeknek a centrifugális erőknek növekedése pedig szétrombolással fenyegette azt az egységes civilizációt, amely a történeti magyar állam kebelében békét és boldogulást biztosított az összes országalakóknak. A történeti magyar vezető rétegek képviselői: Széchenyi, Wesselényi, Deák, Eötvös, — részletekben eltérő árnyalatokkal — a hagyományos magyar állameszmét a kor általános világnézeti liberalizmusának legnemesebb szellemében iparkodtak konzerválni. Deák és Eötvös felfogása szerint, amely a nemzetiségek egyenjogúságáról szóló magyar törvény szövegén át a magyar közjogba is átment, a nemzet elsősorban „politikai“ nemzet: az állampolgárok egyeteme. A nemzeti nyelv is elsősorban államnyelv: a többség nyelve, amely a modern centralizáció korában gyakorlati okokból érvényesül a közigazgatás egész területén, anélkül azonban, hogy a közvetlen élet egységeinek, a községeknek autonómiáját a nyelvhasználat tekintetében érintené. Az államnyelv mellett az állampolgárok anyanyelvének ápolása magánügy, amely mint ilyen, jogvédelemben részesül. Az ilyen „privát“ nyelvet beszélő polgárnak a liberális történeti államban voltaképp kettős nemzetisége van: az egyik, „politikai“ nemzetisége történet-földrajzi és állampolgári hovatartozását

fejezi ki és nem véletlen, hogy a nagy nyugati liberális történeti államok jogi műnyelvében „nemzetiség“ még ma is állampolgárságot jelent, ez is megnehezítvén közönségüknek a közép- és keleteurópai nemzetiségi problémák helyes felfogását. A második nemzetiség, amely az anyanyelvben tükröződik, az egyes állampolgárnak privát tulajdonsága, úgy, mint vallása, világnézete vagy akár a kedvenc virága, amit a gomblyukába tűz. E magánügyének ápolása céljából a liberális felfogás szerint összeállhat hasonlóan érdekelt polgártársaival s azokkal asszociációkat alakíthat. Működésük közvédelemben részesül, de voltaképp nem tekinthető közügynek. Az anyanyelv, a privát nemzetiség védelme által a liberális történeti államban az értékesnek tartott egyén s az egyénben a humánium: az ember védelme jut kifejezésre. Ez a felfogás ugyanis abban a vélelemben sarkallik, hogy az egyes ember önmagában értékes valaki, akinek van a közélettől független és határaiban át nem hágható egyéni értékvilága, amelynek körén belül ő szuverén. Az állam hatalmával nem mérkőző, de mégis olyan világ ez, amelynek önálló létjoga elismerésben részesül, sőt amelyet a liberális gondolat következetes értelmezése szerint szabad az állami világnál értékesebbnek, ezt transzcendáló világnak tekinteni. Az állam szempontjából csak az a lényeg, hogy mindenki megadja „a császárnak, ami a császáré“.

EZT A LIBERÁLIS nemzetiségpolitikai felfogást, amelyet a magyar országgyűlés már 1868-ban törvénybe iktatott, ma viszontlátjuk, némileg kezdetleges formában és rögtönzött, gyarló szövegezésben az 1919. évi ú. n. kisebbségvédelmi szerződésekből. Szellemi emelkedettségben tehát a nagy magyar liberálisok több mint egy félszázaddal előtte jártak koruknak. A valóság talaján azonban elmaradtak mögötte. A Deák—Eötvös-féle koncepciót a nemzeti kisebbségek politikai vezetői éppúgy elutasították maguktól, mint a magyar nyelvű nacionalista közvélemény. De a magyar nacionalizmus még legradikálisabb formájában sem jelentette egy népnek, a magyar népnek uralmát más népek felett, hanem változott és némiképp dekadens formában bár, még mindig megőrizte az egységes, szabad civilizáció eszméjét, a Pax Hungarica gondolatát. Hogy itt sem egy népfaj hegemóniájáról van szó, az kitűnik már abból a tényből is, hogy ezt a civilizációs eszmét modern, nacionalizált formájában nem magyarok, hanem idegenek, „asszimiláltak“ viszik diadalra. A nacionalizmus a modern polgári értelmiség világnézete. Ez a modern polgári értelmiség pedig Magyarországon túlnyomó nagy részében idegen eredetű. A nagy többségében német eredetű városi polgárság egyetlen nemzedékben önként és lelkesedve veszi fel a „lingua patria“-t, a magyar nyelvet. A magyar nacionalizmus elméletét és taktikáját pedig német, szláv és zsidó eredetű írók, tudósok és politikusok építik ki. Épp innen ered e nacionalizmus hangbeli türelmetlensége. A neofitának, a konvertitának ismert fanatizmusa mozgatja ezt a réteget, amely nem a magyar hagyományoknak ujmutását követi, hanem egy eszmének a vívőerejétől, meggyőződése hevéből van áthatva s amely büszke arra, hogy „magyarabb“ a született magyarnál s magyarságban messze túl-

harsog rajta. De meggyőződésének, türelmetlen magyarosító hevének alapja éppen az a tény, az a tudat, hogy ő, aki vér szerint „idegen“, éppoly valódi és jogaiban csorbítatlan gyermeke a nagy magyar hazának, mint a honfoglaló ősök bármely egyenes ivadéka.

Az asszimilánsok türelmetlen hangja bizonyos értelemben talán legfényesebb dokumentuma a magyar civilizáció eszméjében rejlő hódító erőnek. A németajkú polgárság gyors, önkéntes magyarosodásának magyarázatát t. i. lefelől is abban kell keresni, hogy ez a réteg már századosán beélte magát a történelmi magyar államba, amelyben országos rendként foglalt helyet. Politikai filozófiájában, történelmi tudatában teljesen egy volt a magyarsággal, amelytől csak a nyelv különbözősége választotta el. Legjobb megérthetjük ezt a felfogást Fessler Aurél Ignácnak (1756—1839), a magyarországi származású német írónak szavaiból: „Im ganzen und im Allgemeinen ward das ungrische Volk unter der Herrschaft des Arpadischen Geschlechtes geboren und erzogen... unter der Herrschaft der Regierung der Könige aus dem Habsburgischen Hause schritt es allmählich von Volkschaft zu Nationalität, in des Wortes höherer Bedeutung fort, und es hat dieses höhere Ziel glücklich erreicht, wenn mit den Ungern alle Eingeborenen des Landes: Deutsche, Slaven, Croaten, Serbljer, Wlachen ... nur ein Ungarisches Volk ausmachen.“

Az „egy“ magyar nép: ez a magyar civilizáció eszméjében egybeforrott s egy „szabad“, formájában monarchikus, de szellemében republikánus alkotmány keretei között élő kárpátalji őslakosság. A magyar civilizációs eszmének volt azonban egy, egyetlen százados konkurrens: a Habsburg „összbirodalom“ eszméje. Ez a Habsburgi civilizáció szélesebb horizontot fogott át, mert az egész Duna-völgyre kiterjedt: a magyar szabadság eszméje helyett azonban a dinasztikus uralom, másszóval: az általános szolgaság eszméjét hozta kifejezésre. A magyarok évszázados huzakodása a Habsburgokkal, történetfilozófiai magaslatról nézve, e két civilizációs eszme összekötését jelentette. Olyanforma harc volt ez, mint a régi római világban a republikánus ideálok megütközése a kialakuló cesarizmussal.

Nos, ebben a harcban a magyarországi német polgárság — az erdélyi szászok kivételével — állandóan együttthaladt a magyarsággal. Abban az időszakban pedig, amikor a magyar nemzet és a Habsburg-dinasztia viaskodása II. József erőszakos germanizáló törekvései nyomán a magyar államnyelv megvalósításáért folytatott félszázados küzdelembe torkollik, a német polgári rend gyors megmagyarosodása nem volt egyéb, mint végső, határozott állásfoglalás a magyar szabadság gondolata mellett, az osztrák szolgaság gondolata ellen. Ezzel a gesztussal csupán végső konzekvenciáit vonták le annak az évszázados felfogásuknak, hogy ők — nyelvüket kivéve — minden tekintetben magyarok, „olyan jó magyarok, mint bárki más“, azaz a magyar civilizáció eszméjének öntudatos hordozói.

Volt ebben a gesztusban valami magával ragadó, de egyúttal megtévesztő pátosz. Értelme ugyanis az volt, hogy az új helyzetben minden jó magyarnak illik „megmagyarosodnia“, azaz magáévá tenni

a „hazai nyelvet“, a magyart. Ez a gondolatmenet azonban egy szarvasokoskodásban feneklett meg: „a contrario“ ugyanis egyrészt azt következtették belőle, hogy aki nem beszél magyarul, „jó magyar“, azaz jó hazafi sem lehet; másrészt — még súlyosabb logikai botlással, amelytől a nagy Széchenyi oly hévvel óvta magyarjait — azt a következtetést fűzték hozzá ehhez, hogy a magyar nyelv megtanulása a magyar állameszme, a Pax Hungarica mellett való hitvallás lévén, a magyar nyelvet kell terjeszteni ahhoz, hogy a haza minden lakosa a honnak rendületlenül hú fiává legyen.

Innen eredt az ú. n. „magyarosítás“, a nagy kultúrpropaganda a magyar nyelv terjesztése érdekében, amelynek sokkal nagyobb volt a hangja, mint a fogantatója s amelynek logikája az egész vonalon vak ellentétben állott a tényekkel. Mert egyfelől a széles tömegek nagy-része anélkül, hogy magyarul megtanult volna, amire a maga röghöz tapadó életében semmi szüksége nem volt, változatlanul megőrizte hagyományos államhűségét, másfelől a magyar államegység harcos ellenségei az ország határai között mind egyszálíg olyanokból kerültek ki, akik a magyar nyelvet mintaszerűen elsajátították és annak gondosan kidolgozott retorikáját fegyverül használták a magyar állam-egység elleni harcban.

Mínthogy azonban a magyar közéletet a háború előtt nem a nemzetiségi kérdés dominálta, hanem a Habsburg öszszirodalom eszméje elleni harc, s mínthogy az utóbbi eszmének felélesztője, Ferenc Ferdinánd főherceg, közismerten rokonszenvével és bizalmával tüntette ki a nemzeti kisebbségek politikai vezéreit, a magyar közvélemény szemében a nemzetiségi kérdés mindvégig megmaradt a Habsburg-probléma függvénye: az ő felfogása szerint a kisebbségek vezérei a magyarság elleni harcban a Habsburg-imperializmus, az „elnyomás“ eszközei voltak a magyarsággal, mint a szabadság eszméjének hagyományos előharcosával szemben. Ezért van az, hogy míg a külföldi — még jóakarató — szemlélő szemében is a magyar nép úgy tűnik fel, mint „elnyomó“, a magyarnak magának semmi sem kínosabb és érthetlenebb mint ez a vád, hiszen ő jó lelkiismerettel érzi, hogy egész története nem volt egyéb, mint harc a szabadságért, erőszakos elnyomó hatalmak ellen ...

Inter duos litigantes tertius gaudet... Sajátságos iróniája a sorsnak, hogy a világháború kataklizmája egyszerre nyelte el a dunavölgyi civilizációs egység eszméjének mindkét konkurensét: Habsburg birodalmat és történeti Magyarországot, együtt, mint hogyha a régi világban római respublika és római császárság is egyszerre hanyatlott volna sírjába. S a duális impérium testén éppúgy éhes, önző népek osztozkodtak, mint annakidején a római birodalom örökén: éhes, önző népek, amelyek a maguk faji partikularizmusa és imperializmusa mellett semminő összefogó, integráns civilizációs gondolatot nem képviselnek. S a második ironikus momentum abban van, hogy azt, amivel a magyarokat vádolták: egy népfajnak uralmát mások felett, éppenséggel ezek a „felszabadítók“ valósították meg a Dunavölgyben s ezzel olyan állapotokat teremtettek itt, amelynek a török uralom visszaszorítása óta nem voltak Közép-Európában.

DE A MAGYAR CIVILIZÁCIÓ eszméje nem halt meg.

Az ifjú magyar nemzedék már hosszú évek óta dolgozik új, korszerű tartalmának kialakításán. És nem is hiába. A kép körvonalai készen vannak: részleteinek kitöltése nem lehet egyedül a mi feladatunk. Vessünk tehát végezetül egy pillantást arra, ami már kialakult belőle.

Az ifjú magyarság mindenekelőtt is felismerte elődeinek tévedéseit s ezektől elfordult. De ugyancsak elfordul az előző nemzedékek világnézetétől, annak nyilvánvaló szimplicizmusától is és az élet való színgazdagságához fordul ihletért. Az „asszimiláló“ nacionalizmus felfogását, mint mondtuk, egy különböző, jórészt nem magyar népfajok ivadékaiból kikerült polgári értelmiség alakította ki, amelynek nem lévén egységes népi talaja, a nemzetiség fogalmát csak politikai értelemben tudta interpretálni. Számára a „magyarság“ nem volt egyéb, mint tisztán egy civilizációs, eszmei egység: éppen az a népsokaság (demosz), amely a Pax Hungaricának misszióját hordozza. Másfelől a nép, mint etnosz, mint elemi ősválóság, az ő „civilizált“ szemében nem volt egyéb, mint kuriózum, muzeális emlék, amelynek mielőbb el kell tűnnie, mint a természet más kiháló teremtményeinek, a kócsagnak vagy a bölénynek. E mellett az egységes intellektuális polgári kultúra mellett, amelynek „magyarsága“ csupán szellemi és politikai állásfoglalásban állott, népi egyéniségek nem juthattak érvényre: a magyar nép itt éppúgy háttérbe szorult a maga etnikus értékeivel, mint valamennyi más.

A nemzetiségnek e merőben intellektualisztikus és politikai felfogásában a magyar középosztály a francia felfogást követte, amelyhez a magyar értelmiség hagyományos latin és rétori nevelésénél fogva mindig leginkább vonzódott. Német szellemi cselekedet volt ezzel szemben a „népiség“ felfedezése s a népi nacionalizmus ideológiájának kialakítása. Ezt a német nyomot követték a középeurópai szlávok és románok, amikor a „politikai nemzetiség“ magyar felfogásával szembeszegezték a kulturális, népi nemzetiség elméletét. Ellentétben a racionális individualizmus emlőin nevelkedett angol, francia és az ezeket követő magyar felfogással, a nemzetiség német-szláv elmélete a népet misztikus egységnek tartja s így elvben tagadja az önkéntes asszimiláció lehetőségét, illetőleg az asszimiláció tényében lélekhamisítást és lélekrontást lát. E gondolatmenet következeit a gyakorlatban a német náciak vonták le teljes tisztaságukban és ezzel — mint azt C. A. Macartney nemrég a Nouvelle Revue de Hongrie-ban részletesen ismertetett kiváló munkájában megállapította — a német „náciizmus“ nemzetpolitikája pontosan az ellenkezője lett annak, ami a „rég Magyarországnak“ álláspontja volt. Tagadhatatlanul van azért abban valami figyelemreméltó, hogy míg a régi Magyarország azzal tette ki magát az „elnyomás“ vádjának, hogy a kisebbségek asszimilációját előmozdítani igyekezett, a mai Németország azzal vonta magára a civilizált világ ellenszenvét, hogy a „népidegen“ faji elemek disszimilációjára törekszik.

A két nemzetfelfogás elméleti helyességéről vitatkozni a metafizika útvesztőibe vezetne: mondjuk inkább Hegellel azt, hogy mind-

kettő egy-egy lépcsőfokot jelent a gondolat dialektikus fejlődésében. Az egyik a tézis, a másik az antitézis. Az új magyar felfogás pedig azon van, hogy e fejlődés végső eredményét: a szintézist megalkossa. Szerinte a magyar „asszimiláns“ nemzedékek individualisztikus politikai felfogása — az „elektív“ nemzetiség elmélete, mint René Johanet nevezte — egyoldalú, mert nem vesz tudomást a népi egyéniségben, az etnikumban rejlő természeti tényekről és erőkről; a német-szláv elmélet viszont egyoldalú és tarthatatlan, mert a vegyesen lakott középeurópai térben egyes népeknek más népek felett való egyoldalú uralmára és ezzel állandó nyugtalanságra, állandó nemzetközi feszültségre vezet. A helyes megoldás szerintünk az, hogy vissza kell térni a régi magyar civilizáció, a Pax Hungarica, két alapeszméjéhez: az egyik a tér primátuszának eszméje, amely arra utal, hogy az egy geo-ökonómiai téhez tartozó népek sorsközösségének elemi tényéből kell kiindulni, abból, hogy ezek a népek szükségképp összetartoznak, mert egymásra vannak utalva; a másik az összetartozó népek egyenlő szabadságának eszméje, az' ősi magyar jogeszme: „una eademque libertas.“

Az új magyar elmélet, az „Uj Hungária“ elmélete tehát csak annyiban új, hogy a régi magyar hagyományból merített eszméket egy új történeti helyzetre alkalmazza. Egyebekben épp azért magyar, mert a magyar hagyományban, a magyar szellem múltjában gyökerzik.

A sokféleséget új egységbe foglalni anélkül, hogy ez a színek egyensúlyát megbontaná: semmi sem alkalmasabb erre, mint a régi magyar civilizáció alapeszméje. Szabadság és egyenlőség az egységben: „una eademque libertas.“ A régi rendi alkotmány — amelyet a 48 -as liberális fellángolás egy nyugati mintákat utánzó parlamentáris chartával cserélt fel — a maga ősi federatív elemeiben (vármegyerendszer, a „Szent Korona Országai“) megadja a lehetőségét a területi államtagozásnak, a rendiség pedig, amelynek itt-ott alaposan félreértett divatja ma világszerte újból emelkedőben van, kész formát nyújt az egyenrangú államnépek társulásának. A lényeg azonban az alapeszmében van, amelynek értelmében a Kárpát-medence a maga természeti kincseivel közös örökség, amelyhez e közös őshaza minden népének egyenlő joga van s ezeknek az egyenlő jogoknak csorbítása mindegyiknek közös sérelme, amelyet közös erővel kell jóvátenni.

Az előző „asszimiláns“ magyar nemzedék felfogásával szemben a mai magyarság nem a liberális individualizmus eszméjéből indul ki s ezért nem is az egyéneket tekinti a társulás elemeinek, hanem a népeket, mint elemi természetes valóságokat; a német-szláv nacionalizmus felfogásától pedig abban tér el, hogy e népeknek egyforma méltóságot tulajdonít és egyenlő szabadságot, egyenlő szuverénitást követel számukra — s egyben a szuverénitásnak egyenlő korlátozását követeli; vagyis azt a szabadságot, melyet csupán a többieknek egyenlő szabadsága korlátol.

Ez a felfogás egyúttal demokratikus haladás tekintetében is fellette áll az eddigi politikai divatoknak. Az atomizált tömegek demok-

ráciáját elveti; a puszta számbeli többség nevében uralkodó népek és alárendelt kisebbségi népek helyett csupán egyenlő rangú és egyenlő méltóságú, nem uralkodó és szolgáló, hanem egymást megbecsülő és segítõ népeket akar látni.

Az új nemzedék azonban a változott történelmi helyzethez képest szélesebb látókört is fog be szemével, mint elõdei. Kárpát-medence helyett szívesen beszél Duna-medencérõl, mert úgy véli, hogy a Pax Hungarica eszméjében semmi sincsen, ami ne volna alapelveinek szemmeltartásával az egész Duna-medencére is kiterjeszthetõ. A lényeges két alapelv mindenképpen csak a geoökonómiai észszerûség és a népek egyenlõ szabadságának elve: „una eademque libertás.“ Ezeknek érvényesülése nélkül itt nincsen új rendezés, új hajnalhasadás lehetõsége.

HOGY EZ AZ ÉPÍTÕ és haladó magyar gondolat gyõzelemre fog-e jutni, kérdés, amelyre optimizmus nélkül nem lehet igennel felelni. Bizonyos azonban, hogy ez a magyar gondolat ma az egyetlen teremtõ gondolat a Duna-medencében. Az egyetlen, amely a népeket összekötni és nem szétválasztani vagy egymásra ráültetni igyekszik. A klaszikus, imperiális hagyományokat ma csak a magyar szellem képviseli itt. A szomszéd nacionalizmusokban nincsen más állameszme, mint egy-egy népfaj egyoldalú és korlátlan uralma más népek felett, amit a gyakorlatban ezenkívül egyes területeknek — a különbözõ „történeti“ államrészeknek — más területek — a volt magyar államrészek — felett való ugyancsak egyoldalú hegemoniája tetézik.

Optimizmusra kevés ok van, mert a ráció szükségképpen érvényesülése az emberi fejlõdésben, vagyis a haladásban való feltétlen hit egy beomlott kornak tisztos, de együgyû balhiedelmei közé tartozott. Ha van mégis egy tény, amely a maga meztelen igazságában biztató: ez az, hogy az igazi demokráciának, magának a népnek, amelynek nevében ma minden fennáll és végbemegy, mindehhez semmi köze sincs. Minden komoly megfigyelõ tisztán látja, hogy a tót, szerb, román nép gyermekei nem gyûlölik a magyart és nem örülnek annak, ha szomszédjukat sarcolja, sanyargatja és megalázza az új államhatalom, csupán azért, mert egy alárendelt, nem „államalkotó“ népfajnak gyermeke. A valóságban ez a sanyargatott szomszéd, aki ugyanabban a földben gyökerezik s ugyanannak a földnek örök és alázatos rabszolgája, jóval közelebb áll lélekben és igazságban hozzá, mint a messzirõl jött kabátos vagy egyenruhás idegen, aki az õ nevében most uralkodik. De még azok a tegnapi „elnyomó urak“ is közelebb állanak hozzá, mert azok is onnan származnak, abból a közös anyaföldbõl, azok sem egyebek, mint a rögnek magasabbra felszántott darabjai. Mint a régi magyar király, a régi földesúr sem egyéb a valóságban, mint „primus inter pares“: õ az elsõ gazda a faluban s ezért természetes vezér marad mindaddig, amíg a honi rögtõl el nem szakad. Akármilyen ellentét legyen is a föld népe és a földesurak között, ezeknek mégis csak mindig nagyobb becsületük van az õ szemében, mint a messzirõl jött idegennek, akit a falu népe mindig csak „jöttmentnek“ tekint.

A régi földesúr, lett légyen bár zsarnok a maga portáján, mindig számíthatott a maga népének hűségére és lojalitására, ha távoli, idegen zsarnokok ellen küzdött, mert ebben a küzdelemben a közös haza, a közös anyaföld szabadságáért szállott síkra s ebben mindig egyik voltak: úr és paraszt. De a mai írnok, aki a nép nevében uralkodik, ennek szemében mégis csak egy neki idegen, távoli, elvont világ képviselője, aki azt az idegen uralmat vele szemben is gyakorolja. S ha véle szemben kíméletes is, szívében lázong ellene, ha a szomszédját sanyargatja: mert az a szomszéd egy pár-darab vele s talán egy volt az ükanyjuk — olyan mindegy az, hogy milyen nyelven beszél. Az ő meggyalázása seb a falu lelkén, idegen kéz ütötte seb.

A nép- és földidegen városi intelligenciák mai uralma a régi Hungária öntudatos és büszke földművelő népei felett agyaglábakon áll. Mert ezek a népek már nem érik be a demokrácia ígéivel, ők már a demokrácia valóságát akarják. És a klasszikus angol szállóige szerint: „Democracy is Selfgovernment.“ Az új magyar állameszme lényege is ez: önkormányzó demokrácia. Aki nem fogadja el ezt a magyar gondolatot, ám hozzon mást: de építés legyen abban és haladás. Legyen benne igazi demokrácia: szabadság és egyenlőség legyen az új testvériség két szálláscsinálója. A ferdének, a rozzantnak, az erőszakos és mechanikus egyenlőtlenségnek megtámasztásával nem lehet szilárd alapot építeni a jövőnek, nem lehet arra a Béke palotáját ráépíteni.

OTTLIK LASZLÓ